

3. Концепция развития курортно-рекреационного и туристского комплекса Автономной Республики Крым до 2010 г. //Крымская газета. – 2002.– № 144 (16489).
4. Стратегия развития туризма в Российской Федерации на период до 2015 г. – Офиц. изд. – М.: Федеральное агентство по туризму, 2008. – 95 с.
5. Стратегия развития санаторно-курортного и туристского комплекса Краснодарского края до 2020 г. – Офиц. изд. – Краснодар: Законодат. собрание Краснодарского края, 2008 (Закон от 16 апр. 2008 г).
6. Ontario Tourism Strategy [Электронный ресурс] / Ministry of Tourism and recreation. – 2002. Режим доступа: <http://www.tourism.gov.on.ca>.
7. Tourism Strategy of Turkey – 2023 [Электронный ресурс] / Ministry of Culture and Tourism – Ankara, 2007. Режим доступа: <http://www.kulturizm.gov.tr>.

332.1

*Васильченко Г.В., к.е.н.,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ,
Парасюк І.Л., головний радник з питань стратегічного
планування та економічного розвитку,
проект «Локальні інвестиції та
національна конкурентоспроможність»,
Кімонікс Інтернешнл*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Найдосконалішим рівнем розвитку суспільно економічних системи є сталий розвиток, який передбачає економічну стабільність у гармонії з соціальним благополуччям та екологічною безпекою [5, с.22]. Сталість місцевого розвитку забезпечується творчим локальним процесом, спрямованим на пошук рівноваги, що поширюється на всі сфери прийняття рішень як на державному так і на місцевому рівнях. Це процес розбудови території - розвитку громад, який відбувається на основі збалансованості соціальної, економічної та екологічної складових та формування узгоджених дій всіх секторів суспільства, що присутні не тільки в території, але й визначають вплив на розвиток національного суспільства загалом.

Питаннями місцевого розвитку займається багато українських та закордонних вчених і дослідників. В. Вакуленко, В. Мамонов, Ю. Шаров, Я. Варда, Я. Квятковський, розглядають місцевий розвиток через призму розробки місцевих стратегій, та участі в них громади [1, с.59], [3, с.56]. Л. Мельник, Л. Хенс, Н. Шапочка у своїх дослідженнях роблять акценти на фундаментальних основах розвитку, надаючи перевагу біологічним, особистісним та екосистемним характеристикам складових [6, с.77]. П. Круш та О. Кожемяченко обґрунтовують адміністративно правові проблеми досягнення сталості розвитку в регіонах [4, с.48]. Ю. Полунєєв, І.Акімова, М.Стародубська вважають, що сталий розвиток визначається рівнем соціальної відповідальності бізнесу [5, с.29], [5, с. 41]. Загалом, деякі автори роблять акцент на розвитку екологічної складової, інші – економічної, одні розглядають питання на рівні країни, другі – акцентують на ролі територіальної громади в місцевому розвитку, але ніхто із дослідників не займався вивченням діяльності учасників місцевого розвитку, їх взаємостосунків, потенціалу та можливості впливу.

В даній статті ставиться завдання визначити учасників сталого місцевого розвитку, проаналізувати їх роль у зазначених процесах, визначити та обґрунтувати проблеми, перешкоди та можливості взаємодії, сформулювати мотиви спільної участі.

Сталість місцевого розвитку залежить від великої кількості учасників, яких можна класифікувати за двома чинниками. Перший - за рівнем ієрархії впливу на розвиток території - учасники загальнодержавного рівня, регіональні учасники (обласні, районні), місцеві учасники. Другий – з позиції різних секторів суспільства, що мають відмінну функцію у процесі творення розвитку - бізнес, влада, громада.

Кожен із секторів на кожному територіальному рівні (державному, регіональному та місцевому) в тій чи іншій мірі має певне відношення до впливу на сталий місцевий розвиток. Однак

цей вплив формується, в першу чергу, політикою держави і обумовлюється існуючою системою в країні, рівнем розвитку економіки та демократії, соціальною відповідальністю бізнесу, повноваженнями та компетенцією влади різних рівнів, активністю громадянського суспільства, свідомістю, звичками, можливістю та мотивацією людей і громад.

Сам розвиток, як такий, «прив'язаний» до розвитку територіальних громад, що проживають в конкретній території - місті, селі чи селищі. За умови активності громадянського суспільства серед учасників місцевого рівня - місцевої влади, бізнесу, що живе і працює в територіальній громаді та громадських організацій – НГО, формується розуміння необхідності бути причетним то процесу розвитку своєї місцевості, формування спільного для громади суспільного продукту (розвиненість суспільної інфраструктури, охорона здоров'я, чиста вода, екологія, тощо). Виходячи із державного законодавчого правового поля, рівня децентралізації, вертикалі державних розпоряджень, делегованих та власних повноважень муніципалітетів, місцевих особливостей і, звичайно, можливостей громад місцеві учасники мають змогу впливати на сталий розвиток, створюючи партнерство і вступаючи у взаємодію реалізують свої функції та можливості.

В Україні існує стереотип, що будь які зміни творяться і задаються тільки владою, і що тільки влада є відповідальною за ті чи інші результати та наслідки. І це зрозуміло, за умови високої централізації влади, слабкості економіки, нерозвиненості громадянського суспільства місцева громада має дуже незначний вплив на розвиток. Представники вертикалі державного управління (влада державного, регіонального та місцевого рівнів) залишаються бути головними учасниками подій на місцевому рівні. Але потенціал такого розвитку, «розвитку за наказом влади», є вичерпним і малопотужним. Адже зміни, що стосуються сталого розвитку є настільки масштабними, що не можуть бути забезпечені тільки владою. Існування та розвиток бізнесу, зростання середнього класу, посилення ролі неурядових громадських організацій є важливим засобом формування змін у суспільстві як на рівні держави, так і на рівні окремих місцевих громад.

Тому консолідована активна позиція місцевих учасників щодо ініціатив сталого місцевого розвитку є необхідною і базовою умовою. Вона допомагатиме формувати громадянське суспільство і розвивати «імунітет впливу» на вертикаль влади.

Якщо державна влада задає стратегію таких змін і навіть, припускаємо, що фінансово спроможна їх забезпечити, то на рівні місцевих громад такі завдання будуть досягнуті тільки частково. В цьому випадку бракуватиме місцевих ініціатив. Якщо би до цього було додано розуміння, бажання, можливості та мотивація учасників на місцевому рівні, то виконання цілей місцевого сталого розвитку було би більш досяжним.

Якщо зусилля для сталого місцевого розвитку будуть здійснюватись лише місцевими учасниками, то навіть за умов ідеального партнерства повноцінне досягнення цілей буде неможливим. Дії учасників місцевого рівня натикатимуться на фінансову неспроможність місцевих бюджетів розвитку, централізм та опір вертикалі влади.

Вертикаль органів державної влади стосується рівня кожної адміністративної одиниці — країни, області, райони, міста (села чи селища). Державні учасники представлені органами законодавчої та виконавчої влади на національному рівні. Вони формують правове поле, визначають поведінку суб'єктів і через вертикаль забезпечують виконання і передачу функцій та повноважень в території. Регіональні учасники влади представлені: 1) органами виконавчої влади в областях та районах (обласні та районні державних адміністрацій), 2) обласними та районними управліннями, інспекціями, представництвами, як підрозділами центральних органів виконавчої влади (Державної податкової адміністрації, Державним комітетом статистики, Міністерства юстиції, тощо), 3) органами місцевого самоврядування на рівні обласних та районних рад. Місцеві учасники влади - міськими та селищними радами, виконавчими органами місцевих влад які не мають прямого підпорядкування вищим рівням і діють виключно на засадах самоврядування і підзвітності територіальній громаді [4, с. 51].

Найбільшою мобільністю та гнучкістю, що до впливу на сталий місцевий розвиток володіє місцеве самоврядування, (місцева) територіальна громада на рівні міста. Вона наділена власними та делегованими повноваженнями і законодавчо найменше підпорядкована державній вертикалі влади.

Місцева громада має потужну можливість спільно впливати на розвиток через розробку стратегій та реалізацію місцевих планів та програм місцевого розвитку територій, що відповідає чинному нормативно правовому полю України [2, с.139].

Разом з тим, головна проблема полягає в тому, що існуюче законодавство про самоврядні повноваження (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05. 1997), не підкріплені механізмами фінансового забезпечення цих повноважень (Бюджетний кодекс України,

від 21.06.2001), особливо в частині власних повноважень, які саме стосуються формування коштів на розвиток території. На теперішній час Бюджети громад формуються таким чином, що фінансово-бюджетне забезпечення власних повноважень територіальних громад (навіть міст обласного підпорядкування) становить 15—5% від загальних місцевих бюджетів. А це складає надто малу суму (60—90 грн. в рік на одного мешканця), що не може забезпечити суспільні видатки громади (дослідження автора).

Треба розуміти, сталість розвитку – це в першу чергу управління та керування, визначена системою обґрунтованих та ціленаправлених дій всіх учасників територіальної громади (активної її частини) на розробку та виконання узгодженої стратегії. Тому у розвинутих суспільствах - це мобілізація знань, бажання, активності та енергії громад, бізнесу, органів влади, окремих організацій та громадян.

Бізнес — забезпечує розвиток, створюючи додану вартість, заробляючи кошти для себе і для громади, компенсує неспроможності влади. Влада — оптимально розподіляє кошти, забезпечує створення суспільного продукту і усуває неспроможності бізнесу. Громадські організації виконують роль «буфера», «комунікатора», що представляє інтереси певних груп населення (соціальні, професійні, підприємницькі, галузеві, вікові, тощо). Узгодженість і консолідація дій різних секторів в території сприяє сталому розвитку. Взаємодія учасників місцевого розвитку трансформується у партнерство трьох секторів громади, дає можливість реалізувати сумарний потенціал, знімаючи протидію та підсилюючи дію кожного [2, с.150]. Узгоджена діяльність на підставі консенсусу сприяє розвитку та самореалізації кожного зокрема і створює сприятливе середовище для всіх одночасно. Спільна діяльність над творенням сталого розвитку в території (розробки планів, програм) забезпечує ефект синергії і може бути реалізована лише на підставі взаємодії — стратегічного партнерства місцевих учасників всіх секторів у співвідношенні ваги пріоритетів впливу на розвиток. Оскільки, Україна має суттєві проблеми з економікою, то присутність приватного сектору (бізнесу) серед учасників розвитку має бути найбільшою [2, с.146].

Початок спільної діяльності закладається в процесі планування та реалізації стратегії місцевого розвитку, заснованої на принципах стратегічного партнерства. Стратегія створюється не в кулуарах кабінетів, а відкрито, із залученням громади - комітетом стратегічного планування, сформованим з місцевих лідерів бізнесу, влади та громадських організацій. Комітет стратегічного планування має включати керівників впливових у території підприємств, представників малого та середнього бізнесу, структур підтримки та розвитку підприємництва, економічної освітньої та соціальної інфраструктури, лідерів громад та громадських організацій, спілок та асоціацій, представників місцевої влади, тобто всіх тих, хто може бути причетним до розвитку. Процес розробки стратегії - тривалий і послідовний. Він має ряд етапів: детальне дослідження середовища, виявлення проблем та можливостей, визначення мети (бачення), вибір критичних напрямків та побудова дерева цілей. Кожен етап оприлюднюється в пресі. Організуються заходи зворотного зв'язку та реагування. Збираються робочі групи фахівців за критичними напрямками з метою збалансованого цілепокладання та розробки конкретних планів дій.

Така спільна діяльність всіх місцевих учасників не тільки створює на виході реалістичний відкритий документ, за яким у тривалій перспективі збирається жити громада, а й одночасно є процесом навчання — допомагає місцевій громаді розуміти проблеми і можливості кожного з учасників місцевого розвитку, вчить шукати компроміс і знаходити консенсус між приватним, публічним і громадським секторами, приймати оптимальні та збалансовані рішення щодо потреб бізнесу, формування місцевого бюджету та його витрат, потреб громади. Вона забезпечує зміну мислення, сприяє розвитку громадянського суспільства, заставляє громаду бути відповідальною за розвиток своєї території. Приватний сектор (бізнес) стає соціально відповідальним, влада — підвітною громаді, неурядові громадські організації — активним лобістом і захисником загально суспільних інтересів.

Партнерство учасників має продовжуватись і після затвердження стратегії, тому ми називаємо його «стратегічним». Учасники місцевих громад, причетні до розробки стратегії стають членами моніторингового комітету, який контролює, моніторить і корегує довгостроковий план дій і тим самим стає небайдужим виконавцем. Чим прозорішим і демократичнішим є процес розробки і реалізації, чим більша кількість залучених учасників — лідерів з кожного із секторів, тим більшого результату розвитку отримає громада.

Разом з тим є ряд перешкод, які заважають реалізації потенціалу взаємодії учасників сталого місцевого розвитку: слабка розвиненість громадянського суспільства, нестабільність законодавчої

бази та пріоритетів на макро- рівні, проблеми з плануванням розвитку власної території, брак коштів, обмеженість фінансово-економічної зацікавленості громад, відсутність системного підходу, втрата традиції планування, “ручне управління”, політичність та ситуативність рішень, стереотипи, надто багато щоденних ургентних проблем у муніципального менеджменту, недосконалий механізм мотивації до розвитку.

Взаємодія місцевих учасників та їх цілеспрямована спільна діяльність може забезпечитись зосередженням на компонентах — чітка стратегія, сприятливий діловий клімат, зацікавленість громад, мережа інституцій, якість управління, досконалий менеджмент, ефективні проекти, діючі громадські організації, публічно приватне партнерство

Система дій, направлена на мобілізацію учасників сталого розвитку передбачає консолідацію згаданих та взаємозв'язок всіх секторів, в першу чергу, на місцевому рівні. Оптимальна керованість суспільних систем будь якого рівня забезпечується відкритістю, участю, підзвітністю, ефективністю та взаємодією його учасників. Тому на цих принципах має будуватись поведінка всіх учасників – місцевих, регіональних та державних, що мають відношення до змін на сталий розвиток.

Але ці принципи важко корелюються з традиційною в Україні вертикальною структурою влади. Вони вимагають чіткого розподілу влади на засадах субсидіарності та пропорційності між трьома її рівнями (державний, регіональний та місцевий), а також між владою інституціями громадянського суспільства. Акцент на виробленні та упровадженні механізмів демократичних ініціатив у процесі розробки та прийняття рішень пов'язаний із вимогами щодо рівноправ'я та законності в питаннях економіки, соціального забезпечення, довкілля, ефективнішим його управлінням та ширшої демократії у цьому аспекті. І тут має бути сформовано три головні цінності. Перша, громада має мати право на доступ до інформації. Друга, громадяни мусять мати право на участь у виробленні рішень. Третя, забезпечення доступу громади до захисту прав та контролю за виконанням владою задекларованих рішень.

Література

- 1.Вакулєнко В.М. Стратегічне планування на місцевому та регіональному рівнях : навч. посіб. / В.В. Мамонова, Ю.П. Шаров. –Ужгород, 2004.–198 с.
- 2.Васильченко Г.В. Теоретичні аспекти ефективних стратегій місцевого розвитку / Г.В. Васильченко // Економічні науки. Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. — Чернівці, 2009. – III. – С. 138-152.
- 3.Варда Я. Острови надій: розробка стратегій локального розвитку / Я. Варда, В. Клозовські, пер з пол.. М. Желяк.— Київ, Молодь, 2005.— 312 с.
- 4.Круш П.В. Регіональне управління : підруч. / П.В. Круш, О.О. Кожемяченко. – К.:Центр учбової літератури, 2007. – 248 с.
- 5.Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: експертна думка / (Полунєєв Ю., Акімова І., Стародубська М., та ін.), під ред. О.Лазаренко.- К.: Стилосо., 2007. – 152 с.
- 6.Социально-экономический потенциал устойчивого развития / (Мельник Л.Г., Хенс Л., Шапочка Н.К., и др.), под ред. Л.Г. Мельника.- Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.

Рецензент докт. экон. наук, профессор И.Ф. Баланюк

332.055.2

*Миронова Т.Л., к.э.н., доцент,
Карлова А.И., ст. преподаватель,
ТНУ им. В.И. Вернадского, г. Симферополь*

ФАКТОРЫ РИСКА В ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Актуальность темы обусловлена тем, что эффективность туристско-рекреационной индустрии, рост конкурентоспособности ее услуг в условиях перехода к рыночным принципам хозяйствования существенно определяются усилением инновационной активности и новым подходом к определению инноваций, объединяющим новые знания с рынком. Инновационная деятельность предприятий позволяет вывести на туристические рынки новые продукты, включающие разнообразные виды и формы туризма, новые способы управления туристической деятельностью и др. Для всех этапов